

ӘОЖ 330.34(474.3)
ҒТАХР 39.23.15
DOI 10.37238/2960-1371.2960-138X.2026.101(1).30

Ходжанова Б.Х.

М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті,
Орал, Қазақстан
*Корреспондент-авторы: Hodzhanova.b@mail.ru

E-mail: Hodzhanova.b@mail.ru

ЛАТВИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУ ЖӘНЕ ӘЛЕУМЕТТІК ТҰРАҚТЫЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақаланың мазмұны. Латвия Республикасының кеңес одағы ыдырағаннан кейінгі, әлеуметтік-экономикалық даму жағдайына жан-жақты сипаттама беріледі. Латвия Республикасы Балтық теңізі жағалауында орналасқан теңізге, ұлы мұхитарға шығатын жолы бар мемлекеттердің бірі. Физикалық географиялық тұрғыда тиімді орналасуы мемлекеттің экономикалық тұрғыда дамуына өте қолайлы жағдай туындатып отыр. Латвия Дүниежүзілік сауда ұйымына ресми түрде 1999 жылы ақпанда қосылды. Сыртқы саясаттағы басты мақсат ЕО мүшелігіне 2004 жылы қол жеткізді. ЕО мүше болу Еуропа елдерімен сауда-саттық байланыс жасауына тиімді, елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына да өз ықпалын тигізеді.

Мақала барысында Латвия Республикасына жалпы физика-географиялық сипаттама беріледі. Сонымен қатар табиғи ресурстарының таралуы, халқы, этникалық құрамы, шаруашылық құрылымының территориялық ұйымдастырылуы (өнеркәсіп, ауыл шаруашылығы, көлік, туризм және ішкі экономикалық байланыс) және республиканы Рига, Рига маңы, Видземе, Земгале, Курземе, Латгале деп 6 регионға бөлініп қарастырылады.

Латвияның табиғи ресурстары аз және әртүрлі емес. Негізінен шөгінділік жолмен қалыптасқан минералды құрылыс материалдары құмтас, мергель, доломит, гипс, янтарь, шымтезек, әктас және теңіз қайраңдарында мұнай таралған.

Жүргізілген реформалар мен ЕО-ға бағытталған экономикалық саясаттың нәтижесінде Латвия экономикасының құрылымы айтарлықтай өзгерді. Экономикасының дамуынан үлес қосып отырған маңызды, жетекші сектор болып қызмет көрсету саласы болып табылады. Қызмет көрсету саласы елдің ЖІӨ-нің 70% құрайды.

Кілт сөздер: Латвия Республикасы; Рига; Балтық теңізі; Атлант мұхиты; Лиепая; Елтава; Юрмала; Вентспилс; Резекне; Валмиер; Екабпилс; ДСҰ; НАТО және ЕО.

Kīpicne

Мақала барысында берілген мемлекет 15 одақтас республика құрамына кіретін Балтық теңізі жағалауында орналасқан, пайдалы қазбалары алуан түрлі болмаса да, өнеркәсіп орындары қарқынды дамыған мемлекеттердің бірі болды. Мақала барысында Латвия Республикасының посткеңестік жылдарындағы әлеуметтік-экономикалық даму барысына жан-жақты сипаттама беріледі.

Латвия Республикасының аумағы: 63,7 мың км². Халқы: 1,9 млн адам. (2020ж мәлімет). Астанасы Рига (632,6 мың адам, 2019ж). Мемлекеттік құрылымы парламенттік республика. Мемлекет басшысы – президент. Заң шығарушы орган - төрт жылға сайланатын парламент (сейм). Атқарушы билікті премьер-министр басқаратын үкімет жүзеге асырады. Латвия көппартиялы мемлекет.

Қазіргі уақытта Латвия әкімшілік тұрғыдан облыстардан тұратын 110 өлкеге бөлінген. 9 республикалық деңгейдегі қалалары бар - Рига, Даугавпилс, Лиепая, Елтава, Юрмала, Вентспилс, Резекне, Валмиер, Екабпилс. Тарихи-мәдени облыстары: Видземе, Земгале, Курземе, Латгале.

Мемлекеттік мереке 18 қараша. Мемлекеттік тіл: латыш. Ұлттық валюта: еуро. Халықаралық ұйымдарға мүшелігі: 1991 жылғы қыркүйектен бастап БҰҰ мүше және 2004 жылдан бастап ДСҰ, НАТО-ға, және ЕО мүше.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Шаруашылығының даму жағдайына келетін болсақ, Латвияның географиялық орналасуы өте ыңғайлы. Балтық теңізі мен Рига шығанағының суларымен шайылып жатыр. Теңізге шығатын жолының болуы, көптеген еуропалық мемлекеттермен сауда байланыстарына қолайлы.

Латвияның геосаяси жағдайы өте маңызды және қазіргі уақытта Ресейге қарсы тұру үшін американдық әскери базаларын (Адажи әскери базасы, Лиелварде авиабазасы) орналастыру жұмыстары жүргізілуде.

Шекаралардың жалпы ұзындығы 1866 км. Республиканың батысында Балтық теңізі мен Рига шығанағымен жағалау сызығы бар (жағалауының ұзындығы шамамен 500 км). Ол солтүстігінде Эстониямен (343 км), оңтүстігінде Литвамен (588 км), Ресеймен (276 км) және шығысында Беларусиямен (161 км) құрлық арқылы шектеседі.

Қазіргі уақытта көрші елдермен шекаралас проблемалар бар. Тәуелсіздік алғаннан бері Латвия Республикасы үшін көптеген шекаралық мәселелер өзекті бола бастады, атап айтқанда, көршілес Балтық жағалауы елдерімен теңіз шекараларын делимитациялауға байланысты даулар мен қақтығыстар болды. Латвия мен Литва арасында Клайпеда мен Лиепая арасындағы континенттік қайраң аймағындағы болжамды мұнай кен орны және бұрынғы КСРО әуе кеңістігіне қатысты даулар болды. Латвия мен Эстония арасында Рига шығанағындағы балық аулау аймақтарын межелеуге қатысты келіспеушіліктер туындады.

Латвияның жер бедері оның Орыс жазығының батысында орналасуымен анықталады. Ол негізінен қиыршық тасты және қиыршық тасты саздан, сазды, құмды сазды, гранитті және гнейсті тастардан тұратын мұздық шөгінділерден құралған. Латвия аумағының көп бөлігін теңіз деңгейінен 120 м төмен жатқан жазық алып жатыр. Оның кеңістігінде ұсынылған ең кең жазық Приморье, Орталық Латвия және Шығыс Латвия; биік таулар – Курземе, Видземе және Латгале. Латвиядағы Видземе тауының ең биік нүктесі - Гайзинькалнс, оның биіктігі 312 м.

Елдің климаты мұхиттан соғатын желдер жолындағы жағалаудағы орналасуымен анықталады. Атлант мұхитынан келетін жылы ауа массасы барысында қыс салыстырмалы түрде жылы болады. Елдің батысында ең суық айдың орташа температурасы (ақпан) -2 °С, шығысында (қаңтар) -7 °С. Циклондар батыстан жылына 200 ретке дейін соғады нәтижесінде, бұл жауын-шашынның мол түсуіне ықпалын тигізеді. Балтық жағалауында жауын-шашын жылына 170-180 күн, Видземе тауында 200 күнге дейін түседі. Орташа жылдық жауын-шашынның мөлшері ойпатта 550-600 мм, биік таулы жерлерде 800 мм-ге дейін жетеді. Тұман теңізде, әсіресе күзде және қыста жиі кездеседі. Үлкен дауыл кезінде толқындардың биіктігі 5 м, ұзындығы 50 м жетеді. Елдің климаттық жағдайлары негізінен бидайдың, күздік қара бидайдың, арпаның, сұлының, қарақұмықтың, картоптың, зығырдың, рапстың, көкөністің және басқа да дақылдардың ерте пісетін сорттарын өсіруге мүмкіндік беретін ауыл шаруашылығына қолайлы. Дегенмен, жауын-шашынның көп болуы, әсіресе күзде, егін жинау науқанын жүріп жатқанда, оны сақтау үшін арнайы шаралар қабылдауды талап етеді.

Су ресурстары. Латвия өзендерге бай. Олардың барлығында қар және жаңбыр аралас қоректенетін ең маңызды өзендері - Даугава, Вента, Лиелупе, Гауя. Даугава өзенінде ең маңызды жетекші электр станциялары салынған - Кегум, Плявинь, Рига. Электр станциялары үшін салынған бөгеттер, өзендегі судың деңгейін көтерді, ағындар мен таяз жерлер су астында қалды, бұл кеме қатынасын жақсартты. Көлдер ел аумағының 1,5% алып жатыр. Кішкентай көлдер басым, олардың көбісі Латгал тауында орналасқан.

Топырақ және өсімдіктер жамылғысы. Латвия аралас орман аймағының батыс бөлігінде орналасқан, ормандар оның аумағының 50% құрайды (2018). Ормандардың көпшілігі солтүстікте және солтүстік-батыста құмды және батпақты топырақтарда орналасқан. Қылқан жапырақты ормандар басым, көбінесе қарағай. Олар Вента және Гауя өзендерінің жағасын және Даугаваның сол жағалауын бойлай созылып жатқан жағалаудағы төбелерді жауып жатыр. Ел аумағының 10%-ға жуығын батпақтар алып жатыр.

Латвия әрқашан табиғатты қорғауға көп көңіл бөледі. Мұнда ел аумағының 12 пайызын алып жатқан ерекше қорғалатын табиғи аумақтар желісі құрылды. Табиғатты қорғау желісі 700-ге жуық әртүрлі нысандарды қамтиды, олардың ішінде 1 биосфералық резерват, 4 табиғи қорық және 4 ұлттық парк ерекше орын алады. Латвияның ұлттық саябақтары кеңінен танымал болды. Гауя - Латвиядағы ең үлкен және ең көне ұлттық саябақ (1973 жылы құрылған). Кемери (1997) – батпақты, минералды сулары және емдік балшық кен орындары бар. Разнас ұлттық паркінің басты көрікті жері - Разнас көлі және онымен байланысты биотоптардың алуан түрлілігімен ерекшеленеді. Слитере ұлттық саябағы өзінің көгілдір тауларымен әйгілі, бұл ежелгі Балтық мұздық көлінің жағалауы.

Сонымен қатар, 42 табиғи саябақ, 9 ерекше қорғалатын ландшафттық аумақ, 259 табиғи қорық анықталды. Латвияда аң аулау, балық аулау, саңырауқұлақтар мен жидектерді жинаудың қатаң ережелері бар. Кейбір геологиялық объектілер қорғалған - үлкен тастар, Гауя өзеніндегі құмтас жартастары, көптеген өсімдіктер түрлері, сондай-ақ айтарлықтай жастағы немесе тарихи оқиғалармен байланысты жеке ағаш үлгілері сақталған.

Латвияның табиғи ресурстары аз және әртүрлі емес. Әртүрлі минералды құрылыс материалдары девон шөгінділерімен байланысты – құмтас, мергель, доломит таралған. Доломит гипс қабаттары бар мергельдермен қабаттасады. Пермь эктастары цемент пен әк өндіру үшін маңызды шикізат болып табылады. Шымтезек кен орындары бар, бірақ оның отын түрі ретіндегі құндылығы шамалы, ауылшаруашылық мақсатында пайдаланылмайды деуге болады. Балтық теңізінің қайраңындағы мұнай кен орындарын барлау және Курземе аймағында сынақ мұнай өндіру жұмыстары жүргізілуде. Жағалаудың Латвия бөлігінде янтарь өнеркәсіптік ауқымда кездеспейді [1].

Су ресурстары айтарлықтай: өзен ағыны жылына $34,5 \text{ км}^3$, жер асты суларының қоры жылына $2,2 \text{ км}^3$. Теңіз жағалауының тереңдігінің таяз болуы мен құмды жағажайлары, жұмсақ климаты, қарағайлы ормандары Балтық теңізі мен Рига шығанағы жағалауында тартымды курорттық кешендерді құруға қолайлы, бірақ керек маусымда су жеткілікті жылынбайды. Әдемі ормандары, көркем көлдері бар Шығыс Латвияны рекреациялық аймақ ретінде де пайдалануға болады.

Зерттеу нәтижелері

Латвия халқының саны 1909,0 мың адам(2020), Латвия халқының тығыздығы $29,6 \text{ адам/км}^2$ Республика КСРО-дан шыққаннан бергі басты мәселе табиғи кему салдарынан да, эмиграция нәтижесінде де халық санының үздіксіз азаюы болды. Латвия халқының ең көп саны 1991 жылы тіркелді, ол 2658,1 мың адамды құрады. Кейінгі жылдары үздіксіз қысқарту болды. 2000 жылғы халық санағының қорытындысы бойынша Латвияда 2381,7 мың адам, 2011 жылғы халық санағы бойынша 2070,3 мың адам тұрды. Іс жүзінде бұл Латвия халқының 1959 жылғы деңгейіне (2079,9 мың адам) қайта оралғанын білдіреді.

1-сурет. Латвияның халқының динамикасы, мың адам.

2010 жылдан бері Латвия тұрғындарының саны 170 мың адамға азайды. Бұл Латвияның Ригадан кейінгі екі ірі қаласы – Даугавпилс пен Лиепаяның халық санынан көп. Халық санының азаюының негізгі себептері – қолайсыз демографиялық жағдай. Өлім көрсеткіші туу көрсеткішінен жоғары болып калуда. Бірақ ең бастысы – халықтың эмиграциясы. Елдегі халық санының азаюына әкелген бірнеше көші-қон толқындарын анықтауға болады. Бірінші толқынның шарықтау шегі 1992 жылы болды, ол кезде елден 100 мыңға жуық адам кетті. Бұлар Кеңес армиясының бұрынғы әскери қызметшілері және олардың отбасылары болатын. Латвияның көптеген тұрғындары өздерінің этникалық отандарына - Ресейге, Белоруссияға, Украинаға және т.б [1].

Екінші толқын, күштірек, ЕО-ға қосылумен байланысты, содан кейін Латвияның еңбекке жарамды азаматтарына Еуропаға, экономикалық жағынан гүлденген елдерге визасыз жұмыс істеуге мүмкіндік берілді. Соңғы 20 жылда Латвиядан 400 мыңға жуық тұрғын кеткен. Олардың көпшілігі Ұлыбритания мен Ирландияға, Германияға және Америка Құрама Штаттарына қоныс аударды. Латвиядан қоныс аударғандардың барлығының 84%-ы еңбекке жарамды жастағы тұрғындар болды. Оның 23%-ы 15 пен 24

жас аралығындағылар, 21%-ы 45 және одан жоғары жастағылар, 12%-ы он бес жасқа дейінгілер. БҰҰ болжамдары бойынша 2030 жылға қарай Латвия халқы 1,7 миллион адамға дейін азаяды; 2050 жылы елде 1,5 миллион тұрғын қалады.

Еңбекке қабілетті халық елден кетіп жатыр, ал Латвияда білікті мамандардың тапшылығы күннен-күнге өткір болуда. Экономика министрлігінің есептеулері бойынша, жақын арада Латвияда орта және жоғары техникалық білім беруде шамамен 50 мың маман жетіспейді. Қазіргі уақытта ұлттық қауіпсіздік мәселесі – дәрігерлердің тапшылығы, Латвияда 54,0% үлеспен әйелдер халқы басым, ал ерлер 46,0% құрайды. 21 ғасырдың үшінші онжылдығы басындағы туылғандағы орташа өмір сүру ұзақтығы 72,7 жасты құрайды, ерлерде – 67,6 жас, әйелдерде – 78,1 жас.

Білім беру реформасы 2021 оқу жылының басынан бастап барлық мектептер жоғары сыныптарда тек латыш тілінде оқытуға көшуі керек деп болжайды. Бастауыш және орта мектептерде пәндердің ең аз саны орыс тілінде оқытылатын болады. Елдегі ең ірі жоғары оқу орындары: Латвия мемлекеттік университеті, Рига техникалық университеті, ауылшаруашылық академиясы, медициналық академия, Рига көлік және байланыс институты. Кеңес Одағы кезінде Латвия заманауи, жоғары технологиялық өндірістерде жұмыс істеу үшін кадрларды дайындаудың жоғары деңгейімен ерекшеленді. Қазіргі уақытта Латвия ғылымында жұмыспен қамтылғандар саны бірнеше есе қысқарды және ғылыми зерттеулерге жұмсалатын шығындар ЖІӨ-нің 0,63%-ын құрайды (Еуропалық Одақ елдерінде ЖІӨ-нің 2,03%-ы ғылыми зерттеулерге жұмсалады).

Латвияда жалпы еңбекке қабілетті халықтың 39%-ы жоғары технологиялық өндірісте және білімді қажет ететін қызметтерде жұмыс істейді, ал ЕО бойынша орташа көрсеткіш 45,8%-ды құрайды (2017).

Этникалық құрамы. Латыш ұлтының қалыптасуы қазіргі Латвия территориясында тұратын жекелеген халықтардың – латгалиялықтардың, селондықтардың, семигалиялықтардың, курондықтардың және ливтердің бірігуі нәтижесінде болды. Латвия халқы әрқашан көп ұлтты болды. 1897 жылы жүргізілген алғашқы ресми халық санағы бойынша латыштар 68,3%, орыстар 12,0%, еврейлер 7,4%, балтық немістері 6,2%, поляктар 3,4% құрады.

Орыстардың үлесі 19 ғасырдың аяғы мен 20 ғасырдың басында және Кеңес өкіметі кезінде басқа одақтық республикалардан еңбек миграциясы есебінен өсті. Кеңес өкіметі кезінде, әсіресе соғыстан кейінгі онжылдықтарда Латвия халқының жалпы санындағы «титуддық» ұлт үлесінің қысқаруы байқалды. Көбінесе мұны жаңа өнеркәсіптік құрылысқа байланысты басқа республикалардан тұрғындардың көптеп келуімен түсіндіруге болады. 2016 жылдың басында латыштар (летттер) 61,8%, орыстар - 25,6%, белорустар - 3,4%, украиндар - 2,3%, поляктар - 2,1% құрады.

1-кесте-Латвияның республикалық маңызы бар қалаларының ұлттық құрамы

Қала-лар	Вал-миер	Вентс-пилс	Даугав-пилс	Екаб-пилс	Елгава	Лиенаја	Резекне	Рига	Юрмала
Латыш-тар	83,67	56,89	19,77	61,88	58,47	55,21	46,93	46,33	53,38
Орыс-тар	11,57	28,74	53,60	27,59	27,86	30,88	46,49	46,21	34,37

Мәлімет Латвияның орталық статистикалық бюросынан алынған.

Конституцияға сәйкес, латыш тілі жалғыз мемлекеттік тіл болып табылады, басқа тілдер, соның ішінде орыс тілі де шетел тілі болып саналады. Тіл туралы заң 2000 жылы күшіне енді. Ол Латвиядағы тілдерді қолданудың негізгі ережелерін белгілейді. Қала тұрғындарының үлесі 67,4% (2017 ж.).

Латвия заңнамасына сәйкес, қала мәртебесі 8 мың адам санымен анықталады. Алайда қала мәртебесін алған 76 елді мекеннің 20-сы ғана бұл критерийге сай. Халық саны 1 мыңнан (7 қала) айтарлықтай аз қалалар, тарихи елді мекендер тобы бар. Ең кішкентай қала Дурбеде (Курземе) 500 адам тұрады. Латвиядағы халық санының азаю процесі ең алдымен қалаларға әсер етті. Мигранттардың негізгі легі қалалардан келеді. Әсіресе Латвияның ірі қалаларында шығын көп болды [1].

Латвияның ең үлкен қаласы - оның астанасы Рига. (632,6 мың адам, 2019 ж.), оның халық санындағы үлесі 33,1% құрайды. Рига өз төңірегінде агломерация құрып жатыр. Рига агломерациясының радиалды пішіні бар, ол негізгі жолдармен және темір жол желілерімен байланысады. Агломерацияның дамуы солтүстік және оңтүстік бағытта Балтика арқылы өтетін тас жол бойымен және оңтүстік-шығысқа қарай Даугава өзенінің арнасы бойымен жүріп жатыр. Рига агломерациясына Бауска, Елгава және Юрмала қалалары кіреді. Жалпы ауданы 7596 км², халқы - 1 млн. Бұл Балтық жағалауындағы үш республикадағы ең ірі агломерация.

Экономиканың құрылымы мен аумақтық ұйымдастырылуы

Қазіргі әлеуметтік-экономикалық жағдайы КСРО ыдырағаннан кейін Латвия өз өнімдерін өткізу нарығын жоғалтумен және басқа бұрынғы республикалармен қалыптасқан экономикалық және өнеркәсіптік байланыстардың үзілуімен байланысты ауыр экономикалық дағдарысты бастан кешірді. Жүргізілген реформалар жаңа экономиканы қалыптастыруға бағытталды. 1993 жылы елдің меншікті ақшасы лат толық айналымға енгізілді, жекешелендіру мен реституция жүргізілді – 1940 жылдары ұлттандырылған мүлікті қайтару, индустриясыздандыру басталды. Рига ВЭФ (мемлекеттік электротехникалық зауыт), Елгава микроавтобус зауыты, вагон жасау зауыты сияқты өнеркәсіп алпауыттары жойылды. Республикада пайда болған Силикон алқабының орталығы болған Альфа кешені ерекше орын алды. Ол Марс-Венера ғарыш саласына арналған құрылғыларды шығаруға бағытталды. Альфа тіпті АҚШ-та теңдесі жоқ әскери өнімдерді шығарды.

Бәсекеге қабілетті өнеркәсіп кәсіпорындары жойылды. Нәтижесінде 1990 жылдан 1993 жылға дейінгі екі жылдың ішінде Латвияның ЖІӨ құрылымындағы өнеркәсіп өндірісінің үлесі 40%-дан астамға қысқарды. Агроөнеркәсіп кешенінде ірі ауыл шаруашылығы өндірісі жойылып, оның материалдық ресурстары ұсақ шаруашылықтар арасында бөлінді. ЕО-ға кіргеннен кейін қаржы жүйесінде үлкен өзгерістер болды, олар негізінен скандинавиялық банктердің қолында шоғырланды. Байланыс, ірі коммерциялық телеарналар, жарнама нарығы және сауда да негізінен шведтік шетелдік компанияларға тиесілі. Латвияның мемлекеттік қарызы 2018 жылдың бірінші тоқсанындағы жағдай бойынша елдің жалпы ішкі өнімінің 1/3-тен астамын құрайды. Латвия Дүниежүзілік сауда ұйымына ресми түрде 1999 жылы ақпанда қосылды. Сыртқы саясаттағы басты мақсат ЕО мүшелігіне 2004 жылы қол жеткізілді.

2000 жылдары 2008 жылғы экономикалық дағдарысқа дейін ЖІӨ жылына 5-7%-ға өсті (2006 жылы – 12,6%, 2007 ж. – 10,3%). 2007 жылдың қорытындысы бойынша ЖІӨ өсу қарқыны бойынша Латвия посткеңестік мемлекеттер арасында үшінші орында болды. Дәл осы уақытта Латвия «Балтық жолбарыстарының» бірі деп атала бастады. Экономикалық жетістік, басқа Балтық елдеріндегі сияқты, негізінен дамыған жағалау кешені мен Ресеймен жақсы жолға қойылған транзиттің арқасында болды. Латвияның 2004 жылы ЕО-ға қосылуы үлкен маңызға ие болды, бұл айтарлықтай еуропалық субсидияларға әкелді. 2008-2009 жылдардағы дағдарыс экономикаға қатты әсер етті. Елдің төлем қабілеттілігі күрт төмендеп, Латвия кедейшілік шегінде өмір сүретін адамдар саны бойынша ЕО елдерінің арасында көшбасшыға айналды (халықтың 26%). ЖІӨ 18%-ға төмендеді, бұл ең нашар көрсеткіштердің бірі болды әлем, Латвия экономикасының әлсіздігін растайды.

ХВҚ (халықаралық валюта қоры), ЕО (еуро одақ) және басқа да халықаралық институттар Латвияға валютаның еуроға тәуелділігін қорғау келісімінің бөлігі ретінде қомақты қаржылай көмек көрсетті. Келісім еуроны қабылдаудың Маастрихт шартының критерийлеріне сәйкес келу үшін 2012 жылға қарай Латвия бюджетінің тапшылығын ЖІӨ-нің 5,4%-ына дейін төмендетуді көздеді. Жүргізілген реформалар мен ЕО-ға бағытталған экономикалық саясаттың нәтижесінде Латвия экономикасының құрылымы айтарлықтай өзгерді. Жетекші сектор болып қызмет көрсету секторы табылады ол құрайды елдің ЖІӨ-нің 70% дейін. ЕО субсидиялары Латвия экономикасының 18,1% құрайды.

2-кесте-Латвия экономикасының құрылымы (1990,2018 жылдар) %

Салалары	1990	2000	2010	2018
Ауыл шаруашылығы	21,7	5,1	4,4	4,0
Өнеркәсіп	35,7	19,6	18,4	16,2
Құрылыс	10,1	7,0	5,0	5,3
Сауда	6,2	15,4	17,3	16,8
Көлік	12,3	17,5	15,2	13,7
Басқа да қызметтер	14,1	35,4	39,7	44,0

Энергетика. Энергия Латвияда көмірсутек қоры жоқ, бірақ Даугава өзенінде су электр станцияларының каскадын салуға мүмкіндігі бар. Олардың ең ірісі – қуаттылығы 825 мың кВт болатын Плявинь су электр станциясы. Рига су электр стансасының қуаты 385 мың кВт, Кегум су электр станциясының қуаты 68 мың кВт. Каскад жылына 3 млрд кВт/сағ өндіреді. «Латвэнерго» АҚ мемлекеттік кәсіпорын болып табылады және электр энергиясын өндіруді толығымен бақылайтын монополист болып табылады. Компанияның құрылымына Даугава ГЭС каскады (электр энергиясын өндіру көлемінің 55,1%), Ресейден сатып алынған табиғи газбен жұмыс істейтін екі Рига ЖЭС (35,8%) кіреді. 8,4%-ға жуығын

Даугаваның тармақтарындағы су электр станциялары, 2,7%-ын биотынмен жұмыс істейтін шағын жылу электр станциялары, сондай-ақ Эстониямен шекарадағы жел жүйесі қамтамасыз етеді. «Латвенерго» Балтықтағы бөлшек электр энергиясы нарығының 23% иеленеді [1].

Латвия өнеркәсібінде посткеңестік кезеңде бірнеше елеулі өзгерістер болды. Ең алдымен, бұл оның құрылымына қатысты. Тамақ өнеркәсібі 33%, машина жасау және металл өңдеу 20%, ағаш өңдеу 18%, құрылыс материалдары өндірісі 5%, химия және фармацевтика 5%, жеңіл өнеркәсіп 4% болды.

Тамақ өнеркәсібі көптеген салалармен ұсынылған - сүт өнімдері (қатты ірімшіктер, май, сүт экспортына бағытталған), балық консервілері, жеміс-жидек консервілері, маринадталған қиярлар, ет өнімдері, кондитерлік өнімдер, алкогольді және алкогольсіз сусындар.ЕО-ға кіргеннен кейін сала кәсіпорындары Еуропалық Одақ стандарттары бойынша жаңартылды. Сонымен қатар, саладағы кейбір өндіріс орындары жойылды.ЕО өтініші бойынша қант өндірісі жойылды, Елгава мен Лиепаядағы ең көне қант зауыттары жабылды.

Ең атақты кәсіпорындар: Алдарис – сыра және алкогольсіз сусындар шығаратын кәсіпорын, «Лайма» – шоколад өнімдерін өндіруші, Rigas piena kombināts – сүтті сүт өнімдеріне өңдеу, Rigas Miesnieks – ет өнімдерін өндіру, Спилва – көкөністер мен жемістерді өңдеу, кетчуптар, соустар, джемдер және т.б. Латвияның тамақ өнеркәсібі негізінен өз өнімдерін экспорттауға бағытталған. Дәстүрлі түрде негізгі тұтынушы Ресей болды, бірақ қазіргі уақытта Ресейге азық-түлік экспорты айтарлықтай қысқарды, бұл жалғасып жатқан антисанкция саясатымен байланысты. Ең алдымен, экспорттың қысқаруы сүт өнімдерінің өндірісіне әсер етті. Балық консервілерін, әсіресе шпроттарды экспорттау Ресейге бағытталған балық өңдеу өнеркәсібінде де проблемалар туындады. Ресей нарығымен бірге Еуразиялық экономикалық одақ елдерінің нарықтары да жабылды. Ал жаңа нарықтарды игеру және барларын кеңейту жұмысы күрделі және ұзақ мерзімді процесс.

Металл өңдеу және машина жасау. КСРО құрамында болған ел өзінің дамыған көп салалы машина жасауымен көзге түсті. Латвияның қолайлы көліктік-географиялық жағдайы және жоғары білікті кадрлардың болуы КСРО-ның шаруашылық кешеніне, сондай-ақ экспортқа жұмыс істейтін көптеген зауыттардың пайда болуына ықпал етті. Посткеңестік кезеңде ірі өнеркәсіптік кәсіпорындардың, өнеркәсіптік кешен жетекшілерінің жойылуы ең алдымен машина жасау саласына әсер етті, бірақ саланың металл емес интенсивті машина жасаудағы мамандануы сақталды. Алайда мыңдаған жұмысшылары бар ірі кәсіпорындар мен ғылыми-өндірістік орталықтардың орнына жұмысшылар саны көбінесе он адамнан аспайтын көптеген ұсақ кәсіпорындар пайда болды. Жұмыссыз қалған жоғары білікті қызметкерлердің кейбірі белгілі бір салаларды (ақпарат, телекоммуникация және оптикалық өндіріс) сақтауға және дамытуға көмектеседі. Радиотехника және электроника Elko Gtura компьютерлік компоненттерінің негізгі өндірушілері және желілік бағдарламаларды әзірлеушілер болды.

Металлургиялық өнеркәсіп. Латвия Балтық жағалауында металлургиялық өндірісі бар жалғыз республика болды. Liepājas Metallurģs - Латвиядағы ең көне өнеркәсіптік кәсіпорын (1882) темірбетон конструкциялары үшін болат арматура өндіруге мамандандырылған. 2016 жылы зауыт төлем қабілетсіз деп танылды, ал 2018 жылы зауыт мүлкін аукцион арқылы сату туралы шешім қабылданды. Ағаш өңдеу және орман шаруашылығы экспортқа бағытталған.Бұл негізінен кесілген ағаш және дөңгелек ағаш өндірісі. Картон, қағаз, ағаш ыдыстар, құрылыс материалдарын өндіру көлемі арта бастады. Өндірілген өнімдерінің негізгі тұтынушылары - Ұлыбритания, Германия және Швеция.

Құрылыс материалдары өнеркәсібі. Кеңес өкіметі кезінде Латвияда қуатты құрылыс материалдары өнеркәсібі құрылды, бұл жақсы шикізат базасымен, республикадағы құрылыс-монтаж жұмыстарының айтарлықтай көлемдерімен, дайын өнімді елдің басқа аймақтарына экспорттау қажеттілігімен түсіндірілді. Өнеркәсіптің ірі кәсіпорындары: Броцени цемент-шифер зауыты, Гаркальнедегі темір-бетон зауыты, Екабпилстегі темір-бетон зауыты, Сауриештегі гипс зауыты, Огредегі құрылыс материалдары зауыты. Посткеңестік кезеңде өнеркәсіп аман қалды, бірақ өндіріс көлемі қысқарды, кейбір кәсіпорындар жаңартылды және шетелдік компаниялардың құрамына кірді - Екабпилстегі темір-бетон зауыты, Огредегі цемент және клинкер (әктас, саз, темір, алюминий, кремний қоспаларын күйдіріп цемент клинкерін шығарады) зауыты. Даугавпилс бетон зауыты әлемдегі жетекші компаниялардың бірі «Сатех» бағдарламасы бойынша салынған.

1963 жылы салынған «Вальмиер» шыны талшықтары зауыты сақталып қалды, өнім негізінен экспортқа бағытталған. Химия өнеркәсібі тұрмыстық химия өнімдерін өндіруге маманданған.Ең маңызды өндірушілер Рига лак-бояу зауыты Tenachem, Bio-Venta, Stenders болып табылады. Бояулар, праймерлер мен желімдер шығарылады. Елгавада қолданылған пластик ыдыстарды қайта өңдейтін Pet Baltija зауыты ашылды. Кеңес дәуірінде құрылған химия және фармацевтика өнеркәсібі жоғары деңгейде дамыған.

Мұнда жетекші дәрі жасаушылар мен КСРО-ның ең маңызды фармацевтикалық зауыттары шоғырланған. Мұнда кардиологиялық препарат милдронат (әлі де Латвияның негізгі экспорттық

тауарларының бірі), қатерлі ісікке қарсы фторафур және леакадин, радиациядан қорғайтын дәрілер, вирусқа қарсы ремантадин дәрілері жасалды және әлі де өндірілуде.

Посткеңестік кезеңде орын алған негізгі өзгерістер ірі кәсіпорындардың жойылуы және шағын кәсіпорындардың пайда болуы болды. Қазіргі уақытта саладағы ең ірі кәсіпорындар - OlainFarm және Grindeks. Қуатты ғылыми зертханалардың жоғалуы ғылыми кадрлардың едәуір бөлігінің Латвиядан тыс жерлерге кетуіне әкелді.

«Тонус Эласт» компаниясы медицина мен трикотаждың қиылысында жұмыс істейді - ол әртүрлі медициналық және ортопедиялық өнімдердің 80-нен астам түрін шығарады.

Жеңіл өнеркәсіп, өнеркәсіп өндірісінің шамамен 4% құрайды. Өнеркәсіпте табысты жұмыс істейтін бір ғана бағыт бар – сапасы мен дизайны көптеген халықаралық көрмелерде жоғары бағаланған іш киім өндірісі. Зергерлік бұйымдар өндірісінің ежелден келе жатқан дәстүрі бар (янтарь бұйымдары). Зергерлік бұйымдарды жасау бойынша тренинг Латвия өнер академиясында және Вентспилс, Краслава және Елгава мектептерінде жүргізіледі. Парфюмерия өнеркәсібін «Дзин-Тарс» компаниясы ұсынады. Оның мамандануы - өсімдік компоненттері негізінде өнімдер жасау.

Ауыл шаруашылығы Ауыл шаруашылығы ЖІӨ-нің 2%-дан астамын өндіреді және осы сала елдің белсенді тұрғындарының 7,5%-ын жұмыспен қамтамасыз етеді (2017). Ауыл шаруашылығы алқаптары республика аумағының 13%-ын алып жатыр, оның 48,5%-ы егістік, 42,7%-ы шабындық, жайылымдар, шабындықтар. Негізгі мамандану – сүтті, асыл тұқымды мал және шошқа шаруашылығы – табиғи және тарихи факторлардың әсерінен қалыптасты. Табиғи жағдайдың ерекшеліктері егіншілікті қиындатады: жердің 70%-ға жуығы шамадан тыс ылғалды немесе батпақты; Топырақтар органикалық және минералды заттарға кедей, қышқылдығы жоғары. Көктемде салқын ауа райының қайта оралуына байланысты вегетациялық кезеңнің қысқа болуы және күзде ауа райының тұрақсыздығы көптеген ауылшаруашылық дақылдарын өсіруге кедергі келтіреді. Бірақ мал шаруашылығын, әсіресе сүтті-тауарлы егіншілікті дамытуға қолайлы жағдай – кең аумақтар мен ұзақ мал жаю кезеңі, қомақты жем-шөптік жерлер [1].

Ауыл шаруашылығының мал шаруашылығының мамандануы 19 ғасырдың ортасында дамыды. Кеңес өкіметі кезінде ауыл шаруашылығы өндірісінің құрылымында да мал шаруашылығы басым болды (ауыл шаруашылығы өнімінің 66%). 1994 жылдан бастап өндіріс құрылымындағы мал шаруашылығының үлесі тұрақты түрде төмендеп келеді. Қазіргі уақытта ол Латвиядағы ауыл шаруашылығы өнімдері құнының 36% құрайды. Ауыл шаруашылығын дамыту мәселелері 1990 жылдары жүргізілген зерттеулермен түсіндіріледі. Реформалар: жер ресурстарын жекешелендіру және егіс алқаптарын қысқарту. Қайтару нәтижесінде көптеген жер телімдері оны өңдеуге мүдделі емес немесе оған мүмкіндігі жоқ адамдарға қайтарылды. 1990 жылы колхоздар өнімінің 72 пайызын құраса, 1998 жылы 21 пайызды ғана құрады. Ауылшаруашылық кәсіпорнының негізгі түрі жеке шаруашылықтарға айналып, ірі мал шаруашылығы кешендері жойылып, малды азықпен қамтамасыз етуде қиындықтар туындады.

Бүгінгі ауыл шаруашылығының негізін шағын жер телімдері бар шаруашылықтар құрайды. Егістік алқабы 1992 жылғы 1,7 миллион гектардан 2002 жылы 0,9 миллион гектарға дейін қысқарды, кейіннен ЕО-да 1,3 миллион гектарға дейін өсті. Астық пен картоп өндірісі азайып, мал басыда азайды, соның салдарынан сүт пен ет азайды. Мал шаруашылығының алдында қазір экспорттық қорларды толықтыру емес, ішкі қажеттіліктерді қанағаттандыру міндеті тұр.

Мамандандырылған салалардың ішінде сүтті мал шаруашылығы ерекше ерекшеленеді (ауыл шаруашылығы өнімдерінің құнында сүттің үлесі шамамен 25%). Елдің барлық аймақтарында оны дамытуға қолайлы жағдайлар бар, әсіресе Видземе тауы ең көп шабындықтары мен жайылымдарымен ерекшеленеді. Негізгі ірі қара тұқымы – латвиялық қызыл-қоңыр, оның орташа жылдық сүт өнімділігі 5-6 мың кг-ға дейін жетуі мүмкін. Қазіргі уақытта еуропалық тұқымдар сүт өнімділігін арттыру және соның нәтижесінде рентабельділікті арттыру үшін көбірек қолданылуда. Ауыл шаруашылығы өндірісінің құрылымындағы өзгерістер ірі қара мал басының үш еседен астам, ет өндірісінің 2,5 еседен астам, сүттің 1,5 есе қысқаруына әкелді. ЕО-ның дамымаған аумақтары үшін субсидиялардың арқасында соңғы жылдары өндіріс аздап өсті. Ірі қалалардың айналасында ірі шошқа фермалары пайда болды, бірақ мемлекеттің қолдаусыз бұл сала тиімді жұмыс істей алмайды.

Ауыл шаруашылығында арпа (барлық егіс алқаптарының 65%), қара бидай, бидай өндіріледі. Жылдық астық түсімі 960-990 мың тонна қант қызылшасы және дәстүрлі түрде картоп аз мөлшерде өсіріледі. ЕО-ға кіргеннен кейін рапс өсіру күрт өсті.

Латвияның дамыған көлік желісі бар, ол көбінесе оның географиялық орналасуымен және жүк және жолаушылар көлігін дамыту үшін қолайлы жағдайлармен анықталады. Желінің едәуір бөлігі Кеңес Одағы кезінде қалыптасты. Транзиттен түсетін кіріс елдің жалпы ішкі өнімінің 3 пайызына жетеді. Бірыңғай көлік жүйесіне темір жол көлігі, теңіз көлігі, порт құралдарымен бірге, автомобиль, әуе және құбыр көлігі кіреді. Порттар елдің көлік жүйесіндегі маңызды буын болып табылады. Еуропаның ең

маңызды көлік дәліздерінің бірі Шығысты Еуропа елдерімен байланыстыратын Балтық теңізі арқылы өтеді. Латвияда 10 порт жұмыс істейді. Ең ірілері – Рига, Вентспилс және Лиепая. Ірі порттар транзиттік жүктерді өңдейді – Латвия арқылы тасымалданатын транзиттік жүктердің шамамен 80%-ы сонда өңделеді. Жергілікті жүктер жеті шағын портта өңделеді (қайта жөнелтіледі).

Рига еркін порты Балтық теңізінің шығыс жағалауында, қала шегінде Даугава өзенінің екі жағалауында 15 шақырымға созылған. Жүк айналымының басым бөлігін транзиттік жүктер – көмір, мұнай өнімдері, ағаш, тыңайтқыштар және контейнерлік жүктер құрайды. Ресейлік «Уралхим» және Рига сауда порты (RTO) 2013 жылы Рига портында сусымалы минералды тыңайтқыштарды ауыстырып тиеу және қысқа мерзімде сақтауға арналған терминал салынды. Жобаны жүзеге асыру үшін бірлескен кәсіпорын құрылды, оның 51% Uralchem холдингіне және 49% RTO-ға тиесілі. Бірінші кезеңнің қуаттылығы жылына 2 млн тонна, жоба бойынша жылына 3,5 млн тоннаға дейін кеңейту қарастырылған.

Ventspils Free Port – Балтық теңізінің шығыс жағалауында орналасқан терең судағы, мұзсыз порт. Өңделетін жүк көлемі бойынша бұл Латвияның ең ірі порты және Балтық теңізіндегі жетекші порттардың бірі. Кеңес Одағы кезінде Вентспилс мұнай өнімдерін ауыстырып тиейтін маңызды орталықтардың бірі болды. Сонымен қатар, Вентспилс портында сұйық химикаттарды, аммиак пен калий тұздарын қайта тиеу үшін ең ірі терминалдар салынды, паромдық желілер орнатылды. 1997 жылдан бастап портта және оған жақын аудандарда арнайы экономикалық аймақ жұмыс істейді. Порттың жалпы ауданы 2623,9 гектарды құрайды. Посткеңестік дәуірде порт әмбебап болды. 2000 жылдан бастап порт контейнерлік және паромдық қызмет көрсетуді дамытуға белсенді түрде қатысады. Порт Швеция, Германия және Ресей арасындағы паромдық тасымалдау орталықтарының біріне айналды. Қазіргі уақытта Вентспилс порты өте қиын жағдайда, бұл Ресейден келетін жүктердің және әсіресе мұнайдың айтарлықтай қысқаруымен байланысты (жүк айналымы 20 млн тоннаға дейін төмендеді).

Лиепая порты ірі ауыстырып тиеу пункті болып табылады (мұнай өнімдері, металл, ағаш, контейнерлер, көмір, руда, химиялық жүктер, металл сынықтары). Ол жыл бойы кемелер үшін ашық. Порттың Лаумов бөлігінде паромдарды қабылдауға арналған теңіз жолаушылар терминалы бар.

Латвияда автомобиль жолдарының жақсы дамыған көлік инфрақұрылымы, құбырлар желісі бар, маңызды құрамдас бөлігі теміржол болып табылады. Темір жол көлігі. Латвия порттарына және одан келетін жүктер негізінен теміржол көлігімен тасымалданады, бұл жердегі жүк тасымалының жалпы көлемінің 85% құрайды. Жүктердің ішінде мұнай өнімдері мен минералды тыңайтқыштардың транзиті Латвия мен Ресей және Қазақстан порттары арасындағы контейнерлік пойыздардың қозғалысы басым болды; Беларусьтан калий өнімдері тасымалданады.

Көлік жүйесінің құрамдас бөлігі Еуропа, Ресей және ТМД елдеріне тікелей қатынауды қамтамасыз ететін автомобиль жолдары болып табылады. Латвияны солтүстік-батыс бағытта кесіп өтетін маңызды көлік дәлізі Виа Балтика жолы – №1 жалпыеуропалық көлік дәлізі болып табылады. Рига халықаралық әуежайы Балтық елдерінде ең көп жолаушы айналымына ие. Air Baltic ұлттық тасымалдаушысы осында, Вильнюс пен Таллинде қосымша базалары бар.

КСРО кезеңінен бері қызмет жасап келе жатқан, негізгі мұнай экспорттау орны ретіндегі Вентспилс ролі ерекше. Мұнай және мұнай өнімдерінің транзиттік дәлізі құрылды, оның ішінде екі құбыр: Полоцк-Вентспилс сыйымдылығы 16 млн тонна болатын мұнай құбыры және Полоцк-Вентспилс мұнай өнімдері құбыры 6 млн тонна тасымалдайды. Қазіргі уақытта толтыру деңгейі 40-50 пайыздан аспайды. Кеңес заманында салынған магистральдық газ құбырлары республиканы өнеркәсіптік және тұрмыстық қажетті газбен қамтамасыз етеді [6].

Кеңес Одағы кезінде Рига теңізінің жағалауы мәдени демалыс орны болды, оған жыл сайын КСРО-ның түкпір-түкпірінен 700 мыңға жуық турист келді. Қазіргі уақытта туристер ағыны 20 есеге қысқарды, ал Латвияның ішкі жалпы өніміне саланың үлесі 2 пайыздан аспайды. Латвиядағы туризм секторлар бойынша айтарлықтай ерекшеленеді: жағажай, шипажай, фестиваль және тарихи орындарға саяхат және т.б. Экотуризмді туризмнің жаңа түрі деп санауға болады. Оның аумағында жүзге жуық сарайлар мен демалыс орындары бар. Рига жағалауындағы курорттық аймақ өзінің минералды суларымен (күкіртті сутегі) және емдік балшықпен танымал. 21 ғасырдың екінші онжылдығы ортасында Еуропа елдерінен туристер ағыны негізінен Ұлыбритания мен Германия сияқты елдер үшін өсу үрдісі болды. Сыртқы экономикалық байланыстар Латвия «ішкі девальвация» жолына түсіп, әлеуметтік және басқа да шығындарды қысқартты. Осылайша, елдің дамуындағы ішкі нарықтың ролі төмендеп, экономиканың экспортқа бағытталған ролі күшейтілді; Латвияның 2018-2019 жылдардағы сыртқы сауда көлемі 35,8-36,5 млрд еуроны құрады.

3-кесте-Латвияның ішкі саудасының көрсеткіші, 2019 жыл.

Экспорт пен импорттың, негізгі экономикалық қызмет түрі	Экспорт		Импорт	
	млн евро	жалпы көлемі, %	млн евро	жалпы көлемі, %
Барлығы	12794	100	15749	100
Ауыл, орман, балық шаруашылығы	247,4	1,9	90,6	0,6
Өндіруші өнеркәсіп	131,0	1,0	25,9	0,2
Өңдеуші өнеркәсіп	5132,2	40,1	2581,1	16,4
Электрэнергетика, газ-жылуды қамтамасыз ету	187,8	1,5	460,7	2,9
Сумен жабдықтау, кәріз, қалдықтарды басқару және санитария	45,0	0,4	25,1	0,2
Құрылыс	125,1	1,0	160,8	1,0
Көтерме және бөлшек сауда;автомобильдер мотоциклдерді жөндеу	5660,7	44,2	9917,1	63,0
Көлік және сақтау орны	482,2	3,8	834,9	5,3
Басқа да қызмет түрлері	783,0	6,1	1652,8	10,4

2019 жылы экспорт көлемі 18,3 млрд еуроға жетті, бұл 2018 жылмен салыстырғанда 2,2%-ға артық. Өз кезегінде 2019 жылы импорттың жалпы көлемі 18,2 млрд еуроға құрады, яғни қазіргі уақытта сыртқы сауда балансын теңгерімді деп бағалауға болады. Ең ірі экспорттық серіктестер Литва, Эстония, Ресей, Швеция, Германия, Ұлыбритания, Дания және Польша болып табылады.ЕО үлесіне жалпы экспорттың 72% келеді. Ең ірі импорт серіктестері Литва, Германия, Эстония, Польша, Ресей, Финляндия және Нидерланды (ЕО – 77%). Экспорттың тауарлық құрылымында өңдеу өнеркәсібінің өнімдері (машина жасау өнімдері, ағаш өңдеу) және қызмет көрсету саласы басым. Импортқа қызметтер (60%-дан астам) және машина жасау өнімдері (30%) кіреді [1].

Ішкі айырмашылықтар. Қазіргі уақытта Латвияның 6 аймағы бар: Рига, Рига маңы, Видземе, Земгале, Курземе, Латгале. Рига статистикалық аймақ жүйесі екі статистикалық бірлікке бөлінген, атап айтқанда Латвияның астанасы Рига қаласы және Рига облысының қалған аумағын қамтитын оған жақын аудандар.Қалған 4 облыста мұндай бөлініс жоқ. Барлық аймақтар бір-бірінен тек географиялық орналасуымен ғана емес, мәдениетімен, тарихымен, демографиялық жағдайымен, экономикасымен, білім деңгейімен ерекшеленеді.

Рига статистикалық облысы Ауданы – 304 км², халқы – 641,0 мың адам.(32,3%). Ригада латыштар (46,3%, 2011 жылғы санақ), орыстар (40,2%), белорустар (3,9%), украиндар (3,5%), поляктар (1,9%) және т.б. Халық тығыздығы: 2108,6 адам/км². Рига қала ретінде алғаш рет 1201 жылы аталды. Сауда әрқашан оның ең маңызды қызметі болды.11 ғасырдың аяғынан бастап. Рига Солтүстік Германияның Ганзалық қалалар лигасының мүшесі болды және Ресей мен Батыс Еуропа елдері арасындағы саудада делдал ретінде монополиялық құқықтарға ие болды. 18 ғасырдан бастап, бұл аумақ Ресей империясының құрамына енген кезде, Рига жүк айналымы бойынша Санкт-Петербургтен кейінгі Ресейдің ірі портына айналды.Қала экономикасында саудамен қатар өнеркәсіп те үлкен орын алды және ол 19 ғасырдың ортасында ерекше дамыды.Бірінші дүниежүзілік соғыс қарсаңында Рига Ресейдің ірі өнеркәсіп орталығы және техникалық ойдың маңызды орталығы болды. Латвиядағы 20 ғасырдағы өнеркәсіптің аумақтық ұйымдастырылуының ерекшелігінің шоғырлануы Ригада болды, ол бүгінде Латвия кәсіпорындарының 60% құрайды, негізінен тамақ, ағаш өңдеу, тоқыма, химия және фармацевтика өнеркәсібінде, жұмыс істейтін халықтың 50% -дан астамы жұмыс істейді. Рига елдегі ең ірі өнеркәсіптік қала ғана емес, сонымен қатар оның негізгі ғылыми, білім және мәдени орталығы: Ғылым академиясы, көптеген ғылыми-зерттеу институттары мен жоғары оқу орындары, соның ішінде Латвия университеті осында орналасқан. Рига - Латвияның ең маңызды банк орталығы. Қала өзінің тарихи және сәулет ескерткіштерімен танымал.Оның тарихи орталығы ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мұра тізіміне енгізілген, ал 2014 жылы Рига Еуропалық мәдени астаналардың бірі болып таңдалды [2].

Рига маңы ауданы Оның жалпы ауданы 10134 км². Аймақтың үлкен (шығыс) бөлігі Видземе тарихи-мәдени аймағында, кіші (батыс) бөлігі Земгалеле орналасқан. Халқы: 67,6 мың адам. Латыштар – 64,2%, орыстар – 24,8, белорустар – 4,0. Ригаға жақын орналасқан елді мекендер оның кәсіпорындарымен тығыз өндірістік байланыста: олардың филиалдары жұмыс істейді. Аймақта 50 мыңға жуық тұрғыны бар Юрмала курорттық қаласы ерекше орын алады. Юрмала орталығынан Рига орталығына дейінгі қашықтық 25 км. Рига шығанағы жағалауында 33 км-ге созылған қала шағын ауылдар тізбегінен тұрады - Кемери, Дзинтари, Маджори, Дубулти және басқалар. Курорт саласының дамуына қолайлы климаттық жағдайлар, ені 100 м және ұзындығы бірнеше ондаған километрге жететін әдемі құмды жағажайдың болуы, қарағайлар өскен құмды төбелер, емдік балшық пен күкіртті сутегі бар емдік бұлақтар ықпал етті.

Бұл курорттық елді мекендер тобындағы жалғыз өнеркәсіп орталығы целлюлоза-қағаз комбинаты жұмыс істейтін Слока қаласы. 2013 жылға қарай барлық кәсіпорындар жабылды. Қазір кәсіпорын орнында қауіпті экологиялық қауіп төндіретін үлкен полигон бар. Зауыт жұмысшылары үшін жасалған көпқабатты тұрғын үй мен дамыған коммуналдық қызметтерді Юрмала жағалауындағы пансионаттардың қызмет көрсетушілері пайдаланады.

Земгале статистикалық ауданы – 10732 км², халқы 242,1 мың адам, ұлттық құрамында латыштар – 71,37%, сонымен қатар орыстар – 17,33%, белорустар – 3,81% басым. Земгале орталық Латвия, оның көп бөлігін Земгале ойпаты алып жатыр, ол қарқынды ауыл шаруашылығы өндірісімен ерекшеленеді. Оның негізгі мамандануы бидай, қант қызылшасы, рапс өндіру, сонымен қатар өнімділігі жоғары сүт және ет шаруашылығы болып табылады. Аймақтың басты қаласы - Елгава (Митава), 1573 жылдан бері қала. Елгавада Кеңес Одағы кезінде Балтық жағалауы республикаларында РАФ шағын автобустарын шығаратын жалғыз автомобиль зауыты салынды, қазір жабылды. ЕО қолдауымен Елгавада тамақ өнеркәсібі зауыттары мен ағаш өңдеу зауыттары салынуда. 2015 жылдың басында қалада 3 мыңнан астам коммерциялық кәсіпорын мен компания тіркелген.

Елгавада жетекші мемлекеттік жоғары оқу орындарының бірі – Латвия ауыл шаруашылығы университеті орналасқан, онда шамамен 7000 студент бар.

Курземе статистикалық ауданы - 13606 км², халқы - 254,7 мың адам, латыштар басым - 75,84%, орыстар айтарлықтай аз - 14,23%, белорустар - 2,05%. Курземе түбегін алып жатыр, оның аумағы батысында Балтық теңізімен, шығысында Рига шығанағымен, солтүстігінде Ирбен бұғазымен жуылады. Аймақтың атауы осы аймақты ежелден мекендеген курон тайпасының атымен байланысты. Курзemenің ерекшелігі - оның аумағында екі мұзсыз теңіз порты - Вентспилс және Лиепая орналасқан.

Вентспилс (Виндава) 34,3 мың тұрғыны бар (2019), қала құқығын 1378 жылы Ганза одағының бөлігі болған кезде алған. 18 ғасырдың соңына дейін Вентспилс Курзemenің басты қаласы болды. Ол Ресейге қосылғаннан кейін ішкі аймақтарға жүк тасымалдауға бағытталғандықтан, Лиепаяға бұл басымдылықтан айырылды. Вентспилс (Виндава) портының құрылысы 19 ғасырдың аяғында жүргізілді. Ресей Мемлекеттік кеңесінің шешімімен. Порт Ресей темір жолдарының жалпы желісіне қосылды. Порт қондырғылары Батыс Еуропа порттары деңгейінде жабдықталды. Виндауда астық жүктерін экспорттауға арналған әлемдегі ең үлкен элеватор және сол кездегі ең заманауи тоңазытқыш салынды. Виндава-Рыбинск теміржол желісінің құрылысы аяқталғаннан кейін қала Ресейдегі ең маңызды экспорттық порттардың біріне айналды. Кеңес Одағы кезінде порт айтарлықтай қайта құрылды және модернизацияланды. 1968 жылы «Дружба» мұнай құбыры Ресейдің ірі мұнай кен орындарын Вентспилс портының мұнай терминалымен байланыстырды. 1976 жылы қуаттылығы 5 миллион тонна болатын Самара-Полоцк-Вентспилс мұнай құбыры салынды, жаңа мұнай терминалдары, порттық кәсіпорындар, химия кешені жабдықталды, қажетті инфрақұрылым жасалды. Вентспилс Балтықтағы ең ірі мұнай терминалына және жүк айналымы бойынша Новороссийсктен кейінгі екінші орынға айналды. Батыс аудиторлары Латвияға мұра болып қалған порт инфрақұрылымын 1 миллиард доллардан астам бағалады.

Лиепая (Либава) - елдегі халық саны бойынша үшінші қала 68,9 мың адам. Ол Латвияның оңтүстік-батысында, Балтық теңізінің жағалауында орналасқан. Лиепая портының құрылысы 1693 жылы басталды. Либава-Ромный темір жолының құрылысы Лиепая порты мен өнеркәсіптік қызметін дамыту үшін үлкен маңызға ие болды, сол арқылы Украинаның солтүстігінен және Ресейдің қара топырақты провинцияларынан Лиепаяға (Лиепая) астық келе бастады. Кеңес Одағы кезінде порт жабық теңіз базасына айналды. 1945-1990 жж. Лиепаяда көптеген өнеркәсіптік кәсіпорындар құрылды. Латвия КСРО-дан шыққаннан кейін бұл кәсіпорындардың аз ғана бөлігі жұмысын жалғастырды. Жұмыс істеп тұрған ең ірі кәсіпорын – әйелдер іш киімін шығаратын «Лаума» тоқыма кәсіпорны. Лиепая қаласындағы өнеркәсіптің өсуінің негізі металлургиялық өндіріс болды. Зауыт елдегі ең ірі салық төлеушілердің бірі және Латвиядағы электр энергиясы, газ және теміржол қызметтерінің ең ірі тұтынушысы болды. Қазіргі

уақытта металлургиялық зауыт банкроттыққа байланысты жұмыс істемей тұр. Өзірге Лиепаядан Любек қаласына (Германия) тұрақты паром қатынасы үзілді [5].

Видземе статистикалық ауданы - 15245 км², халқы – 199,0 мың адам.(10,02%), тығыздығы – 13,1 адам/км². Бұл ең моноэтникалық аймақ (латвиялықтар – 87,1%, орыстар – 8,8%, белорустар – 1,3%). Видземе (латын тілінен аударғанда «орта жер») елдің негізгі ауылшаруашылық аймағы ретінде ерекшеленеді. Мұндағы табиғи жағдай сүтті мал шаруашылығын дамытуға барынша қолайлы. Өнеркәсіп ауыл шаруашылығы шикізатын өңдеумен байланысты. Видземеңің ірі экономикалық орталығы - Вальмиер қаласы, 23,1 мың адам.(2019), Гауя өзенінің жағасында орналасқан. Қаланың негізі 13 ғасырда қаланған. Рига-Псков сауда жолында. Оның қарқынды дамуы Рига-Валька темір жолының салынуымен байланысты. Қаланың негізгі өнеркәсібі – тамақ өнеркәсібі (ірі ет өңдеу, май және ірімшік жасау, жеміс-көкөніс өңдеу зауыттары). Қаланың ең ірі кәсіпорны кеңестік дәуірде салынған (1963) шыны талшық зауыты, бірақ бұл өнім түрі бойынша әлемде жетекші орынға қол жеткізе алған. Негізгі сату нарықтары – Германия, АҚШ, Италия, Ұлыбритания, Оңтүстік Корея.Ағаш өңдеу кәсіпорындары, сүт зауыты бар. Вальмиер - Латвиядағы ең жақсы театрлардың бірі болып табылатын кәсіби театры бар Видземедегі жалғыз қала. Цесис қаласы (халық саны 15,0 мың адам) Латвияның мәдени және тарихи орталықтарының бірі ретінде белгілі.Қала өзінің астанасы және Видземеңің негізгі даму орталығы болған Ливония кезінде ең жылдам дамуын бастан кешірді.1323 жылы Цесис қала мәртебесін алды. 20 ғасырдың аяғынан бастап Цесис қаласы өнер, мәдениет және демалыс орталығы ретінде белгілі және бүгінде қала республикалық маңызы бар мәдениет пен өнердің маңызды орталығы болып табылады.

Латгал статистикалық ауданы - 14580 км², халқы – 281,1 мың адам, ол ең көп ұлтты (латвиялықтар – 46,0%, орыстар – 38,9%, белорустар – 5,0%, поляктар – 6,8%). 1920 жылы Рига бейбітшілік келісімінен кейін Латгале жерлері Латвия Республикасының құрамына кірді. Латгаланың мәдени-тарихи аумағына республикалық бағынысты үш қала кіреді: Даугавпилс (негізгі, оң жағалау бөлігі), Екабпилс (оң жағалау бөлігі - Крустпилс) және Резекне. Латгале (Латгале) - Латвияның шығыс бөлігі, оның теңізден ең алыс тарихи провинциясы, сонау өткен заманда латгалдықтар мекендеген - негізгі латыш тайпаларының бірі.Ол ел аумағының төрттен бір бөлігін алып жатыр. Латгалия өзінің ерекше әдемі ландшафттарымен және көлдердің көптігімен ерекшеленеді. Бұл бірегей этномәдени мұражай. Шекараның орналасуы мұнда көптеген халықтардың - латгалдардың, орыстардың, белорустардың, еврейлердің, поляктардың тұруына ықпал етті. Мұндағы халықтардың әрқайсысы өзінің мәдениетін, тілін, сәулет өнерін, киім-кешектерін, тұрмыстық заттарын, қарым-қатынас дәстүрін сақтап қалды. Латгалдың орыс жерлеріне жақындығы орыстармен тығыз байланыста болуға, орыс мәдениеті мен православие шіркеуінің терең ықпалына жағдай жасады.

Латгал шаруаларының өмір салты Латвияның басқа бөліктерінен ерекшеленеді. Мұны ауылдық жерлерде жиі байқауға болады. Латгалдағы ауылдық елді мекеннің негізгі түрі - ауыл, ал Латвияның басқа бөліктерінде - ферма. Латгал тұрғындарының қазіргі латыш тілінен ерекшеленетін ерекше латгал диалектісі бар. Латгали тілін облыс халқының 35,5 пайызы ана тілі деп есептейді. Латалияның астанасы, елдегі халық саны бойынша екінші қала Даугавпилс (Двина 82,6 мың тұрғын, 2019 ж.) 1275 жылы Даугава өзеніндегі Динабург бекініс қаласы ретінде құрылған. Кеңес Одағы кезінде бұл ірі өнеркәсіп орталығы болды.1990 жылдары Қаладағы көптеген өнеркәсіп орындары таратылды, олардың бірі – қала құраушы химиялық талшықтар зауыты. Алдыңғы қатардағы кәсіпорындардың жойылуы, жұмыс орындарының күрт қысқаруы, алпауыт кәсіпорындардың негізінде құрылған әлеуметтік инфрақұрылымның күйреуі қаладан жаппай көшіп, халықтың 1,5 есеге қысқаруына әкелді.

Дамудың негізгі бағыттары Латвия экономикасының дамуына соңғы жылдардағы ең үлкен әсер өнеркәсіп өндірісі мен қызмет көрсету экспортының өсуі болды, бірақ 2020 жылғы пандемиямен шиеленіскен циклдік дағдарысқа байланысты. Латвия экономикасы құлдырауына ықпалын тигізді.

Латвияның алдағы 5 жылдағы дамуының негізгі проблемалары: ресейлік жүк транзитін ішкі порттарға көшіру, Еуропалық Одақ тарапынан берілетін субсидияларды қысқарту және біртұтас Еуропа экономикасының жалпы мәселелері болады.2023 жылға қарай ресейлік транзит Латвия порттарынан толығымен шығады деп күтілуде, бұл жалпы ұлттық экономика үшін үлкен проблемалар туғызады, өйткені логистика ел экономикасының маңызды құрамдас бөліктерінің бірі болып табылады [3].

Одан шығу аясында ЕО-ның жаңа жеті жылдық бюджетін қабылдау Ұлыбритания сөзсіз экономикаға және әсіресе Латвияның бюджет саласына субсидиялардың қысқаруына әкеледі. Атап айтқанда, Rail Baltica инфрақұрылымдық жобасы тиімді түрде тоқтатылды. Латвия экономикасы 2008-2009 жылдардағы дағдарыс кезінде құлдыраудың көшбасшысы болып табылады. - дағдарысқа дейінгі деңгейге 2019 жылы ғана жетті. Алайда 2020 жылға қарай өсудің ішкі көздері таусылды. Пандемияны есепке алмағанның өзінде елдің жалпы ішкі өнімі 2020-2022 жылдарға болжануда.6%-ға төмендейді.

Осының барлығы бірігіп ел ішіндегі аумақтық теңсіздікті арттырады. «Үлкен Рига» үшінші секторға байланысты (негізінен қызмет көрсету экспорты) Латвия үшін өзінің негізгі маңыздылығын сақтайды, ал өнеркәсіптік өндірістің маңыздылығы әлдеқайда жоғары Курземе, Земгале және Видземе айтарлықтай құлдырауға ұшырайды. Латвияның сыртқы қарызы айтарлықтай өседі.

Қорытынды

Қорыта келгенде Латвия мемлекетінің қазіргі таңдағы әлеуметтік-экономикалық жағдайы салыстырмалы түрде қанағаттанарлық. Кеңес одағы кезінде өнеркәсіп орындары жақсы жолға қойылған мемлекет болатын. Бірақ өнеркәсіп орындары шикізатты көршілес мемлекеттерден алатын болғандықтан, табысты жұмыс жасап тұрған өнеркәсіп орындары жабылды немесе басқа салаға маманданды.

Яғни КСРО ыдырағаннан кейін Латвия өз өнімдерін өткізу нарығын жоғалтумен және басқа бұрынғы республикалармен қалыптасқан экономикалық және өнеркәсіптік байланыстардың үзілуімен байланысты ауыр экономикалық дағдарысты бастан кешірді. Жүргізілген реформалар жаңа экономиканы қалыптастыруға бағытталды. Рига ВЭФ (мемлекеттік электротехникалық зауыт), Елгава микроавтобус зауыты, вагон жасау зауыты сияқты өнеркәсіп алпауыттары жойылды. Республикада пайда болған Силикон алқабының орталығы болған Альфа кешені ерекше орын алды. Ол Марс-Венера ғарыш саласына арналған құрылғыларды шығаруға бағытталды. Альфа тіпті АҚШ-та теңдесі жоқ әскери өнімдерді шығарды. Жекешелену барысында бәсекеге қабілетті өнеркәсіп кәсіпорындары жойылды. Нәтижесінде 1990 жылдан 1993 жылға дейінгі екі жылдың ішінде Латвияның ЖІӨ құрылымындағы өнеркәсіп өндірісінің үлесі 40%-дан астамға қысқарды. Агроөнеркәсіп кешенінде ірі ауыл шаруашылығы өндірісі жойылып, оның материалдық ресурстары ұсақ шаруашылықтар арасында бөлінді. ЕО-ға кіргеннен кейін қаржы жүйесінде үлкен өзгерістер болды, олар негізінен скандинавиялық банктердің қолында шоғырланды. Байланыс, ірі коммерциялық телеарналар, жарнама нарығы және сауда да негізінен шведтік шетелдік компанияларға тиесілі. Латвияның мемлекеттік қарызы 2018 жылдың бірінші тоқсанындағы жағдай бойынша елдің жалпы ішкі өнімінің 1/3-тен астамын құрады.

2000 жылдары 2008 жылғы экономикалық дағдарысқа дейін ЖІӨ жылына 5-7%-ға өсті (2006 жылы – 12,6%, 2007 ж. – 10,3%). 2007 жылдың қорытындысы бойынша ЖІӨ өсу қарқыны бойынша Латвия посткеңестік мемлекеттер арасында үшінші орында болды. Дәл осы уақытта Латвия «Балтық жолбарыстарының» бірі деп атала бастады. Мемлекеттің басқа Балтық елдеріндегі сияқты экономикалық жетістігі, негізінен Ресеймен жақсы жолға қойылған транзиттің арқасында болды. Ресеймен экономикалық байланысты үзу, ел экономикасының төмендеуіне әсерін тигізді. Елдің төлем қабілеттілігі күрт төмендеп, Латвия кедейшілік шегінде өмір сүретін адамдар саны бойынша ЕО елдерінің арасында көшбасшыға айналды (халықтың 26%).

Жүргізілген реформалар мен ЕО-ға бағытталған экономикалық саясаттың нәтижесінде Латвия экономикасының құрылымы айтарлықтай өзгерді. Жетекші сектор болып қызмет көрсету секторы табылады ол құрайды елдің ЖІӨ-нің 70% дейін. ЕО субсидиялары Латвия экономикасының 18,1% құрайды.

Латвия өнеркәсібінде посткеңестік кезеңде бірнеше елеулі өзгерістер болды. Ең алдымен, бұл оның құрылымына қатысты. Тамақ өнеркәсібі 33%, машина жасау және металл өңдеу 20%, ағаш өңдеу 18%, құрылыс материалдары өндірісі 5%, химия және фармацевтика 5%, жеңіл өнеркәсіп 4% болды. Тамақ өнеркәсібі көптеген салалармен ұсынылған - сүт өнімдері (қатты ірімшіктер, май, сүт экспортына бағытталған), балық консервілері, жеміс-жидек консервілері, маринадталған қиярлар, ет өнімдері, кондитерлік өнімдер, алкогольді және алкогольсіз сусындар. ЕО-ға кіргеннен кейін сала кәсіпорындары Еуропалық Одақ стандарттары бойынша жаңартылды.

ӘДЕБИЕТ

[1] Бабуринов В.Л., Гладкевич Г.И., Данышин А.И., Ратанова М.П. Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья. Москва МГУ имени М.В. Ломоносова, ЛЕНАНД, 2021 г. – 48 с.

[2] Ратанова М.П., Бабуринов В.Л., Гладкевич Г.И., Горлов В.И., Данышин А.И. Экономическая и социальная география стран ближнего зарубежья. Москва ООО «Дрофа» 2004. – 571 с.

[3] Сергеева А.М., Терещенко Т.А., Бердыгулова Г.Е. Әлеуметтік, экономикалық және саяси географияға кіріспе 1-бөлім. – 2022. – 235б.

[4] Сергеева А.М., Терещенко Т.А., Бердыгулова Г.Е. Әлеуметтік, экономикалық және саяси географияға кіріспе 2-бөлім. – 2022. – 175 б.

[5] Под редакцией И.А. Радионовой. Экономическая, социальная и политическая география: мир, регионы, страны. Москва 2008- 215 с.

[6] Шкирина А.И., Шувалов В.Е., Социально-экономическая география: традиции и современность. Москва-Смоленск 2009-275 с.

REFERENCES

- [1] Baburin, V. L., Gladkevich, G. I., Danshin, A. I., Ratanova, M. P. *Economic and Social Geography of the Countries of the Near Abroad*. Moscow: Lomonosov Moscow State University, LENAND, 2021. - 48 p.
- [2] Ratanova, M. P., Baburin, V. L., Gladkevich, G. I., Gorlov, V. I., Danshin, A. I. *Economic and Social Geography of the Countries of the Near Abroad*. Moscow: Drofa Publishing House LLC, 2004. - 571 p.
- [3] Sergeeva, A. M., Tereshchenko, T. A., Berdygulova, G. E. *Introduction to Social, Economic and Political Geography. Part 1*. 2022. - 235 p.
- [4] Sergeeva, A. M., Tereshchenko, T. A., Berdygulova, G. E. *Introduction to Social, Economic and Political Geography. Part 2*. 2022. - 175 p.
- [5] Radionova, I. A. (Ed.). *Economic, Social and Political Geography: The World, Regions, Countries*. Moscow, 2008. - 215 p.
- [6] Shkirina, A. I., Shuvalov, V. E. *Socio-Economic Geography: Traditions and Modernity*. Moscow–Smolensk, 2009. - 275 p.

Ходжанова Б.Х.

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ И ВОЗМОЖНОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ СТАБИЛЬНОСТИ ЛАТВИЙСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Аннотация. В статье даётся всесторонняя характеристика социально-экономического развития Латвийской Республики после распада Советского Союза. Латвийская Республика расположена на побережье Балтийского моря и относится к числу государств, имеющих выход к мировому океану морским путём. Выгодное физико-географическое положение страны создаёт благоприятные условия для её экономического развития.

Латвия официально вступила во Всемирную торговую организацию в феврале 1999 года. Одной из ключевых целей внешней политики страны стало вступление в Европейский союз, которое было достигнуто в 2004 году. Членство в ЕС способствовало расширению торгово-экономических связей с европейскими государствами и оказало положительное влияние на социально-экономическое развитие страны.

В статье представлена общая физико-географическая характеристика Латвийской Республики, рассмотрено распределение природных ресурсов, численность и этнический состав населения. Также проанализирована территориальная организация хозяйства (промышленность, сельское хозяйство, транспорт, туризм и внутренние экономические связи). Территория республики рассматривается в разрезе шести регионов: Рига, Рижский регион, Видземе, Земгале, Курземе и Латгале.

Природные ресурсы Латвии ограничены по объёму и отличаются невысоким разнообразием. Основную часть составляют полезные ископаемые осадочного происхождения. К ним относятся строительные материалы — песчаник, мергель, доломит, гипс, янтарь, торф, известняк, а также нефть, встречающаяся на морском шельфе.

В результате проведённых реформ и экономической политики, ориентированной на Европейский союз, структура экономики Латвии претерпела значительные изменения. Ведущим сектором, вносящим наибольший вклад в экономическое развитие страны, является сфера услуг. В настоящее время на её долю приходится около 70% валового внутреннего продукта страны.

Ключевые слова: Латвийская Республика; Рига; Балтийское море, Атлантический океан; Лиепая; Елгава; Юрмала; Вентспилс; Резекне; Валмиера; Екабпилс; ВТО, НАТО; Европейский союз.

Hodzhanova Baldai

ECONOMIC DEVELOPMENT AND SOCIAL STABILITY POTENTIAL OF THE REPUBLIC OF LATVIA

Annotation. The article provides a comprehensive analysis of the socio-economic development of the Republic of Latvia after the collapse of the Soviet Union. The Republic of Latvia is located on the coast of the Baltic Sea and is one of the countries with maritime access to the world's oceans. Its favorable physical and geographical location creates highly advantageous conditions for economic development.

Latvia officially joined the World Trade Organization in February 1999. One of the main objectives of its foreign policy was accession to the European Union, which was achieved in 2004. EU membership has

facilitated the expansion of trade and economic relations with European countries and has had a positive impact on the country's socio-economic development.

The article presents a general physical and geographical overview of the Republic of Latvia, including the distribution of natural resources, population size, and ethnic composition. In addition, the territorial organization of the national economy is analyzed, covering industry, agriculture, transport, tourism, and internal economic relations. The territory of the republic is examined through six regions: Riga, Riga Metropolitan Area, Vidzeme, Zemgale, Kurzeme, and Latgale.

Latvia's natural resources are limited in quantity and lack significant diversity. They mainly consist of sedimentary mineral resources. These include construction materials such as sandstone, marl, dolomite, gypsum, amber, peat, limestone, as well as oil deposits found on the continental shelf.

As a result of economic reforms and EU-oriented economic policies, the structure of Latvia's economy has undergone significant changes. The service sector has become the leading and most important contributor to economic growth. Currently, this sector accounts for approximately 70% of the country's gross domestic product.

Keywords: Republic of Latvia; Riga; Baltic Sea; Atlantic Ocean; Liepaja; Jelgava, Jūrmala; Ventspils, Rēzekne; Valmiera, Jēkabpils; WTO; NATO; European Union.